

TYÖELÄMÄ- JA TASA- ARVOVALIOKUNNAN LAUSUNTO 1/2009 vp

Valtioneuvoston innovaatiopoliittinen selonte- ko

Talousvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 15 päivänä lokakuuta 2008 lähettäessään valtioneuvoston innovaatiopoliittisen selonteon (VNS 5/2008 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi talousvaliokuntaan samalla määrännyt, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan on annettava asiasta lausunto talousvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- teollisuusneuvos Paula Nybergh, työ- ja elinkeinoministeriö
- neuvotteleva virkamies Ilkka Turunen, opetusministeriö

- pääjohtaja Harri Vainio ja professori Antti Kasvio, Työterveyslaitos
- tutkija Tatu Piirainen, Tampereen yliopisto, työelämän tutkimuslaitos
- elinkeinoasioiden päällikkö Janne Metsämäki, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- innovaatiojohtaja Hannele Pohjola, Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- elinkeinopoliittinen asiamies Mats Nyman, Akava ry
- teknologiajohtaja Tuomo Alasoini, Tekes
- professori Juha Siltala.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
- Suomen Yrittäjät ry.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Laaaja-alainen innovaatiopolitiikka

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää innovaatiopoliittista selontekoa tarpeellisena ja katsoo, että selonteossa on nostettu esiin innovaatiopoliitiikan kehittämisen keskeisiä haasteita.

Valiokunta kannattaa laaja-alaisen innovaatiopoliitiikan omaksumista. Valiokunta katsoo, että laaja-alaisen innovaatiopoliitiikan puitteissa

on mahdollista kehittää teknologia-, koulutus- ja työpolitiikkaa yhdessä tavalla, josta voi globaalissa kilpailutilanteessa muodostua pienen kansakunnan menestyksen avain.

Innovaatiopolitiikassa ei kyse ole vain teknologia- tai tutkimuspolitiikasta taikka yksittäisistä keksinnöistä ja tuotekehityksestä, vaan uusista tuotteista ja palvelu- ja tuotantoprosessien ja organisaatiotapojen muuttamisesta. Erilaiset innovaatiot ovat usein riippuvaisia toisistaan —

teknologisten innovaatioiden hyödyntäminen edellyttää myös toiminnallisia muutoksia. Suomen menestyksen kannalta on tärkeää, että jatkossa yhä enemmän huomiota kiinnitetään nimenomaan sosiaalisiin ja toiminnallisiin innovaatioihin.

Valiokunta pitää tärkeänä, että työpaikkataso ja työntekijöiden osallistuminen innovaatioiden kehittämiseen kytketään vahvasti mukaan laajaan ja systeemiseen innovaatiopolitiikkaan. Työntekijöiden kokemustieto on keskeisessä asemassa luotaessa sosiaalisia ja organisatorisia innovaatioita työpaikkatasolla. Koska toiminnalliset innovaatiot ovat harvoin suoraan siirrettävissä toisiin yrityksiin tai organisaatioihin, ne tarvitsevat työntekijöiden kokemustiedon tuekseen myös uudessa organisaatiossa.

Luovuuden edellytysten turvaaminen

Innovaatiopolitiikan tulee kannustaa luovuutta ja kehittää toimintaympäristöä luovuutta tukevaan suuntaan. Työolosuhteet ja työilmapiiri ovat toimintaympäristöä kehitettäessä keskeisessä asemassa. Riittävä tietopohja, turvallisuuden tunne ja riittävä väljyys luovat pohjaa luovuudelle. Myös työaikoja, etätöitä, työtehtävien määrää ja työympäristöä koskevilla yksilöllisillä ratkaisuilla voidaan työpaikoilla luoda otollisia olosuhteita innovaatioiden synnylle.

Tutkimusten mukaan reilulla kolmasosalla suomalaisista on unettomuusoireita vähintään kolmena yönä viikossa. Joka kymmenennellä on unihäiriö. Syyt unettomuuteen voivat olla yksilöllisiä. Univaje lisää työtapaturman vaaraa ja väsyneenä luovuus ja tehokkuus kärsivät. Useimmissa vaativaa tiedonkäsittelyä vaativissa töissä virkeä ihminen saa enemmän aikaan kahdeksassa tunnissa kuin väsynyt kahdessatoista.

Haasteellisessa työelämässä onkin voimavarojen riitettävä työelämän lisäksi paitsi riittävään lepoon ja palautumiseen myös sosiaalisten suhteiden hoitoon ja omasta terveydestä huolehtimiseen.

Luovuus on nykyaikaisen työelämän elinehto — ilman sitä Suomi ei pärjää kovenevassa kil-

pailussa. Valiokunta pitää tärkeänä, että jo koulussa ja työelämässä kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota luovuuden edellytysten turvaamiseen parantamalla stressin ja kiireen hallintaa ja lisäämällä työntekijöiden mahdollisuuksia vaikuttaa työtahtiinsa ja työolosuhteisiinsa.

Työelämän laadullinen kehittäminen

Työ- ja elinkeinoministeriön perustamisen yhteydessä työelämän kehittämistä koskevat asiat (Työelämän kehittämisohjelma Tykes 2004—2009) siirrettiin Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskukselle Tekesille. Siirto avaa mahdollisuuden tarkastella erillään olleita innovaatiotoiminnan ulottuvuuksia toisiaan täydentävinä elementteinä ja saavuttaa näin synergiaetuja.

Valiokunta pitää tärkeänä Tekesin voimavarojen ja laajan kontaktiverkoston saamista työelämän kehittämistoiminnan käyttöön. Valiokunta painottaa selonteon linjausta työelämän kehittämisen näkökulman sisällyttämisestä osaksi rahoitus- ja asiantuntijapalveluita ja pitää tärkeänä, että Tekesin ja TE-keskusten rahoitus- ja asiantuntijapalveluja kehitetään niin, että tämä näkyy mahdollisimman pian myös käytännön toiminnassa.

Sosiaalisilla innovaatioilla ja työelämän toimintatapojen kehittämisellä voidaan monin tavoin lisätä kilpailukykyä ja tuottavuutta ja samalla parantaa työelämän laatua. Sosiaalisista innovaatioista voi myös itsessään muodostua markkinoilla myytäviä vientituotteita.

Yhdistämällä tekniset ja sosiaaliset innovaatiot voidaan saada yhtäaikaisesti sekä tehoa että uutta mielekkyyttä työhön. Tämä ei kuitenkaan ole yksinkertaista, sillä sosiaalisten innovaatioiden hallinta on monesti teknologisia vaikeampaa. Jotta teknologisista ja sosiaalisista innovaatioista saataisiin työpaikoilla mahdollisimman suuri hyöty, on tärkeää saada työpaikkojen käyttöön kaikki se kokemus ja osaaminen, joka Tykes-ohjelman piirissä on kertynyt.

Selonteossa tuodaan esille innovaatioiden ja työelämän laadun välinen positiivinen yhteys, mutta innovaatioilla voi olla myös negatiivisia

vaikutuksia työelämän laatuun. Tästä syystä erityistä huomiota tulee kiinnittää keinoihin, joilla varmistetaan, että uudet innovaatiot eivät heikennä työelämän laatua ja siten myös henkilöstön motivaatiota osallistua kehittämistoimintaan. Hyväksi havaittu keino varmistaa työpaikalla tehtävien innovaatioiden ja työelämän laadun välinen positiivien yhteys on ns. osallistavien kehittämismenetelmien käyttäminen. Organisaattorien innovaatioiden tukemisen kannalta onkin tärkeää saada vahvistettua ja levitettyä osallistaviin toimintatapoihin liittyvää osaamista ja tietämyspohjaa Suomessa.

Henkilöstön innovatiivisuus syntyy työmotivaatiosta, sitoutumisesta, osaamisesta ja sen jatkuvasta kehittämisestä, oikeanlaisesta palkitsemisesta sekä mahdollisuudesta osallistua omaa työtä koskevaan päätöksentekoon. Valiokunta korostaa työhyvinvoinnin ja hyvän johtamisen merkitystä. Työntekijällä on oikeus odottaa reilua ja oikeudenmukaista kohtelua sekä työolojen ja tehtävien järjestämistä siten, että niistä voi uupumatta selviytyä. Tärkeää on, että myös esimiehille asetetut tulostavoitteet ovat kohtuullisia ja esimiehet saavat tarvitsemaansa koulutusta ja tukea esimiestyölleen.

Molempien sukupuolten osaamisen täysimääräinen hyödyntäminen

Valiokunta pitää tärkeänä, että innovaatiopolitisista toimista päätettäessä arvioidaan aina myös niiden sukupuolivaikutukset. Selonteossa kiinnitetään huomiota osaamisperustasta huolehtimiseen, mutta ei selvitetä, onko osaamisen hyödyntämisessä sukupuolen mukaan eriytyneitä käytäntöjä ja hyödynnetäänkö naisten ja miesten osaamista innovaatiotoiminnassa yhtä kattavasti. Valiokunta pitää tärkeänä, että innovaatiotoiminnassa tietoisesti huolehditaan naisten ja miesten osaamisen yhtäläisestä huomioon ottamisesta.

Selonteossa peräänkuulutetaan erityisesti palvelualojen ja sosiaali- ja terveyssektorin innovaatioita. Nämä ovat hyvin naisvaltaisia aloja, mikä korostaa naisten osaamisen ja voimavaro-

jen saamista täysimääräisesti mukaan kehittämistoimintaan.

Julkisen sektorin kehittäminen

Selonteon mukaan julkisen sektorin innovaatiotoiminnalle luodaan valtion tulohajautukseen ja kuntien valtionosuusjärjestelmään kytketyt kannusteet. Valiokunta toteaa, että julkisen sektorin tuottavuuden mittaaminen ja eri sektoreiden vertailu on vaikeaa, koska aineistot ovat puutteellisia eikä mittareilla aina pystytä mittaamaan vaikuttavuutta. Väärin ymmärrettynä pelkkä tuottavuuden korostaminen saattaa johtaa myös laadun heikkenemiseen.

Innovaatioiden kannalta on tärkeää, että akateemisissa tutkimusmaailmassa on riittävästi aikaa ja resursseja keskittyä tutkimukseen ja opetukseen eivätkä erilaiset byrokraattiset velvoitteet ja rahoituksen hankinta syö liikaa työaikaa. Liiallinen kontrolli heikentää luovuuden edellytyksiä.

Julkisten palveluiden perimmäinen tavoite on suoritteiden avulla saada aikaan haluttuja vaikutuksia. Siksi toiminnan tuloksellisuutta tulee arvioida sen vaikuttavuuden kautta. Tuottavuusmittarit perustuvat yleensä erityyppisten suoritteiden määrään, jolloin organisaatiolle syntyy houkutus keskittyä tuottamaan yhä enemmän ja tehokkaammin niitä suoritteita, jotka ovat mitauksen kohteena. Vaikeammin mitattavat tehtävät sekä toiminnan laatu ja vaikutukset jäävät helposti entistä vähemmälle huomiolle.

Pitkäaikaisia tuottavuusvaikutuksia saadaan julkisissa palveluissa aikaan vain rakenteiden ja toimintatapojen uudistuksilla. Valiokunta pitää tärkeänä, että julkisen sektorin toimintaa uudistettaessa kiinnitetään huomiota kansalais-, kuntalais- ja asiakaslähtöisyyteen sekä palveluiden tehokkaaseen tuottamiseen.

Erityyppisten osaamisverkostojen kautta voidaan yrityksille luoda luonteva mahdollisuus hyödyntää huippuosaamisen lähteitä kaikkialla Suomessa. Osaamisverkostoissa merkittävä asema on eri puolilla maata sijaitsevilla pienillä erikoistuneilla valtion tutkimusyksiköillä. Ne ovat kansainvälisessä kilpailussa joustavia ja nopeas-

ti muutoksiin reagoivia toimijoita ja omalla alueellaan tärkeitä innovaatioiden lähteitä.

Esimerkiksi ilmastonmuutos korostaa metäänraja tutkimuksen, kylmätestauksen, tulvaenustamisen, eläinten ja kasvien sopeutumisen sekä meteorologisen tutkimuksen merkitystä. Valiokunta pitää tärkeänä, että valtion tuottavuuohjelmaa toimeenpantaessa huolehditaan myös pienimpien ja syrjäisimpien tutkimusyksiköiden toimintaedellytyksistä.

Toimintaympäristön muutoksen vaikutukset

Ilmastonmuutos, finanssikriisi, globalisaatio ja väestörakenteen muutokset asettavat uusia haasteita Suomen innovaatiopolitiikalle. Innovaatiopolitiikassa tulee kiinnittää erityistä huomiota sellaisten hankkeiden tukemiseen, joilla pyritään löytämään keinoja vastata maapallon kesto-kykyä ja ihmiskunnan hyvinvointia koskettaviin polttaviin ongelmiin.

Innovaatiopolitiikasta päätettäessä tulee poh-
tia, millaisia innovaatioita tällaisena murros-
kana tarvitaan — millaiset innovaatiot tukevat
muutosten hallintaa ja auttavat sopeutumisessa
uuteen tilanteeseen. Innovaatiopolitiikan tulee
tähdätä paitsi osaamislähtöisen kilpailuedun
hyödyntämiseen myös yleisen hyvinvoinnin li-
säämiseen.

Valiokunta korostaa, että Suomen menestys
voi pohjautua vain koko väestön korkealle kou-
lutustasolle. Valiokunta pitää tärkeänä koulu-
tukseen panostamista myös taloudellisen taantu-
man oloissa. Valiokunta painottaa erityisesti
korkeatasoisen perus- ja ammatillisen koulutuk-
sen antamista koko ikäluokalle ja aikuiskoulu-
tuksen kehittämistä työikäisen väestön osaami-
sen parantamiseksi ja ajantasalla pitämiseksi.
Tiedollisen aineksen ohella tulee panostaa myös
sosiaalisessa kanssakäymisessä tarvittavien tai-
tojen kehittämiseen. Sosiaaliset taidot ovat
avainasemassa pyrittäessä kehittämään johta-

mista ja ottamaan käyttöön osallistavia johta-
misjärjestelmiä.

Innovaatiotoimintaa tukeva työelämän kehit-
tämistyö ja tähän liittyvät hyvät käytännöt tulee
saada ulottumaan myös pieniin ja keskisuuriin
yrityksiin, joita tulee nykyistä enemmän tukea
myös innovaatioiden kaupallistamisessa. Talou-
dellisesti haastavana aikana pk-yrityksillä on
tarve madaltaa vientitoiminnan riskejä, ja ne ha-
keutuvat entistä voimakkaammin kansainvälis-
tymistä edistävien yhteisvientihankkeiden pii-
riin. Valiokunta pitää tärkeänä, että elvytystoi-
mien yhteydessä huolehditaan näiden yhteis-
vientihankkeiden rahoituksen turvaamisesta.

Valiokunta korostaa, että myös meneillään
olevan taantumana aikana tulee huolehtia inno-
vaatiopolitiikan voimavaroista sekä työelämän
laadun ja työhyvinvoinnin parantamisesta. Laa-
ja innovaatiopotentiali syntyy koko väestön ky-
kyjen täysimääräisestä hyödyntämisestä. Tässä
hyödyntämisessä keskeinen merkitys on työpai-
koilla, joissa tulee rohkaista ja kannustaa kaiki-
a työntekijöitä kehittämään työtään ja ideoi-
maan toiminnallisia uudistuksia. Yhteiskunta ja
yritykset toimivat viisaasti panostamalla erityi-
sesti lama-aikana työntekijöiden kouluttami-
seen ja työhyvinvoinnin kehittämiseen sekä tu-
kemalla kehittämisideoiden työstämistä yrityk-
sissä yhdessä henkilöstön kanssa. Näin yritykset
ja työntekijät pystyvät entistä paremmassa ja kil-
pailukykyisemmässä kunnossa kohtaamaan
muuttuneen tilanteen haasteet ja hyödyntämään
tehokkaasti uudenaikaisessa toimintaympäristössä
avautuvat mahdollisuudet.

Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
esittää,

*että talousvaliokunta ottaa edellä ole-
van huomioon.*

Helsingissä 17 päivänä helmikuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Arto Satonen /kok	Esa Lahtela /sd
vpj.	Jukka Gustafsson /sd	Jari Larikka /kok
jäs.	Susanna Haapoja /kesk	Markus Mustajärvi /vas
	Hannakaisa Heikkinen /kesk	Sanna Perkiö /kok (osittain)
	Anna-Maja Henriksson /r	Paula Sihto /kesk
	Arja Karhuvaara /kok	Katja Taimela /sd
	Johanna Karimäki /vihr	Tarja Tallqvist /kd
	Merja Kuusisto /sd	Jyrki Yrttiaho /vas
	Merja Kyllönen /vas	vjäs. Petri Pihlajaniemi /kok (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.